

บทที่ 2

" อัสวพาหุ " กับปัจจัยในการใช้ " สือ " วรรณกรรม

ภูมิหลังและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความคิดของมนุษย์ และจะสะท้อนออกโดยการกระทำ วาจา หรือในบทประพันธ์ของผู้นั้น ฉะนั้นในการศึกษาค้นคว้าแนวความคิด และ อุดมการณ์ทางการเมืองจากวรรณกรรมของ " อัสวพาหุ " ซึ่งเป็นพระนามแฝงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาภูมิหลังส่วนพระองค์ เพื่อจะได้มีความเข้าใจในสาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเลือกใช้วรรณกรรมเป็นสื่อ ตลอดจนอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อแนวความคิด และอุดมการณ์ทางการเมืองของ " อัสวพาหุ " ที่สะท้อนลงในสื่อวรรณกรรมเพื่อเผยแพร่ไปสู่ประชาชน

ในการศึกษาเกี่ยวกับการใช้วรรณกรรมเพื่อเผยแพร่แนวความคิด และอุดมการณ์ทางการเมือง ของ " อัสวพาหุ " นั้น สิ่งที่น่าพิจารณาก็คือ ปัจจัยที่ทำให้ " อัสวพาหุ " เลือกใช้สื่อวรรณกรรมดังกล่าว ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยภายใน และภายนอก

ปัจจัยภายในคือภูมิหลังส่วนพระองค์ อันได้แก่ พระอุปนิสัย และกิจกรรมส่วนพระองค์ แนวความคิดส่วนพระองค์ ตลอดจนพระปรีชาสามารถที่พิเศษไปกว่าผู้อื่นทางด้านวรรณกรรม

ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ สภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมทั้งภายในและนอกประเทศ สถานการณ์ภายในประเทศเช่น ปัญหาชาวจีนในประเทศไทย ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย เหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 ฯ สถานการณ์ภายนอกประเทศก็คือ ภัยที่ประเทศไทยได้รับจากอารยธรรมตะวันตก

1. ปัจจัยภายใน : ภูมิหลังส่วนพระองค์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ 6 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง (สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี *) เมื่อมีพระชนมายุได้ 12 พรรษาเศษ ในปี พ.ศ. 2436 สมเด็จพระบรมชนกนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จไปทรงศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ นับเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทรงได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ การศึกษาขั้นต้นของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ตอนแรกทรงศึกษาวิชาเบื้องต้นที่แอสคอต ต่อมาทรงศึกษาวิชาทหารบกที่โรงเรียนแซนด์เฮิสต์ และทรงศึกษาวิชาพลเรือนที่ไครสต์เชอร์ชในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด

เมื่อทรงได้รับการศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษเป็นเวลา 9 ปี ในวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2445 จึงได้เสด็จกลับประเทศไทย และเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 ได้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จัดเป็น 2 งานคือ งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2454 ¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติรวม 15 พรรษา และเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468

---

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ข. , หน้า 213 .

¹ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ , พระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว , (พระนคร : ชวนพิมพ์ , 2528) , หน้า 18 .

พระอุปนิสัยและกิจกรรมส่วนพระองค์

พระอุปนิสัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์และดำรงตำแหน่งรัชทายาท นั้น นายทอมป์สัน พระอาจารย์สังเกตเห็นว่า " ทรงมีพระราชหฤทัยใฝ่ไปในทางนิยมอำนาจ หลังจากทรงได้รับการสถาปนาเป็นสยามมกุฎราชกุมาร " 2

" เขาจึงเห็นว่า เกิดมีพระหฤทัยอันสะดุ้งไหวไปในพระอิสริยยศเกินกว่าพระวัยพรรษา ซึ่งควรจะเป็นไปโดยลำดับ แต่เหตุที่ได้มีมาซึ่งทำให้เขารู้สึกและหิบบอกมาเป็นตัวอย่างนั้น ก็ไม่ใช่เหตุอันเกิดแต่ความที่จะทรงประพฤติดุเดือดแรงอันใดสักอย่างหนึ่ง เป็นเหตุที่เขาจับพระกิริยาที่ทรงประพฤติต่าง ๆ ในการเล่นเป็นต้น เช่น การเล่นที่เจือเป็นการเรียนหรือการประพฤติดุเดือดใดที่เป็นการแข่งขันต่อกัน ถ้าทรงเห็นว่าจะสู้เขาไม่ได้ก็ไม่ทำเพราะกลัวจะเสียพระอิสริยยศ ... และเช่นอีกอย่างหนึ่ง ในการเล่นอันใดซึ่งต้องมีหัวหน้า เช่นการละคร เป็นต้น ก็ทรงเลือกเอาหน้าที่เป็นนายเป็นหัวหน้าไว้เสียในพระองค์ คือเอาพระอิสริยยศเป็นประมาณกว่าสิ่งอื่นที่สมควร ดังนี้ เป็นต้น " 3

---

2 หจข. , ร. 5 ต. 49 / 8 หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 7 ตุลาคม ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) , อ้างถึงใน ธรรมเนียม สุวรรณานนท์ , " พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย , " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2524) , หน้า 27 .

3 ประพัฒน์ ศรีณรงค์ , ชีวิตและงานของอัครพาทู (พระมหาธีรราชเจ้า) (พระนคร : วัฒนาพานิช , 2506) , หน้า 41 - 42 .

" พระอัยยาศัยที่เคยอ่อนน้อมต่อพระองค์อย่างแต่ก่อนน้อยลงไป กลับเป็นเห็นแก่พระองค์ และอวดโอ้ " 4 และ " . . . ในการที่จะเล่นแข่งขันออกแรงหนักก็ดีถ้าถึงเวลาจะเลือกหน้าที่ทูลกระหม่อมโต (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) มักจะทรงว่าจะเป็นคนกลางตัดสินไม่เข้าหมู่เล่นด้วย มักจัดทางเลือกเป็นนายและเป็นใหญ่ . . . " 5 ฝ่ายพระยาประสิทธิ์ศัลการได้สังเกตเห็นว่า " สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชจะไม่ใคร่จะทรงประเปรยแก่นักเรียน ๆ ก็มีความเกรงกลัวไม่ใคร่จะสนิทได้ " 6

ที่เป็นเช่นนี้น่าจะพิจารณาได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอารมณ์อ่อนไหว เมื่อมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นย่อมจะกระทบกระเทือนต่อพระราชหฤทัยได้โดยง่ายนอกจากนี้อาจจะเกิดจากพื้นฐานเดิมของพระองค์ตั้งแต่เมื่อยังทรงพระเยาว์ ทรงได้รับการตามพระทัย อย่างมากจากพระราชบิดา พระราชมารดา และบุคคลใกล้ชิด แม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ดูจะทรงเข้าใจพระราชโอรสของพระองค์ดี ดังที่ทรงเคยมีพระราชปรารภ กับพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ว่า " ได้เข้าใจด้วยดีแล้วในอัยยาศัย

---

4 หจข. , ร. 5 ต. 49 / 11 ลายพระหัตถ์พระเจ้าใน้องยาเธอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27 กันยายน ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) , อ้างถึงใน กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ , " พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย , " หน้า 31 .

5 เรื่องเดียวกัน .

6 หจข. , ร. 5 ต. 49 / 26 หนังสือพระยาประสิทธิ์ศัลการ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 4 มกราคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) , อ้างถึงใน กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ " พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย , " หน้า 31 .

ของลูกว่าเป็นอย่างไรมาแต่เดิม และเคยมีอำนาจวาสนापานใด เป็นหนทางที่จะชักจูงให้เสียได้ทางใด " 7 นับตั้งแต่ทรงพระเยาว์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระนิสัยเยียบขรึม ไม่ทรงชนเหมือนเด็กในวัยเดียวกัน และทรงมีพระอารมณ์อย่างศิลปินคืออ่อนไหวง่าย มีจินตนาการมาก โปรดวรรณกรรมและศิลปะอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ เมื่อเสด็จไปประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษก็มักจะโปรดการอยู่เงียบๆ ตามลำพัง เพื่อทรงอ่าน และ เขียนหนังสือ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า " . . . มักจะทรงเลียง ๆ อยู่อ่านหนังสือพิมพ์ (ไม่ใช่ข่าวคราว) เป็นหนังสือนิทานเหลว ๆ ในสมุดแมกกาซีนต่าง ๆ กับเขียนหนังสือ (ไม่ใช่ธุระ) คือแต่งเรื่องละครสองสิ่งนี้ เป็นอย่างถูกพระทัยและโปรดติดอยู่เสมอ . . . " 8

จากการที่ทรงสนพระทัยในการละครมากนั้น ทำให้ผลการสอบไล่ที่โรงเรียนทหารคราวหนึ่ง ปรากฏว่าทรงสอบตกหลายวิชา ซึ่งพระยาราชวัลลภานุสิทธิ ก็ได้พิจารณา

---

7 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) , 1 : 91 , อ้างถึงในกรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ , เรื่องเดียวกัน .

8 หจข. , ร. 5 ต. 49 / 8 หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 7 ตุลาคม ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) , อ้างถึงใน กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ เรื่องเดียวกัน , หน้า 27 .

เห็นว่าเป็นเพราะ ทรง " เพลิดเพลินเรื่องการเล่นละคร " 9 พระอุปนิสัยดังกล่าวนี้ไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอภิบาล ตลอดจนพระอาจารย์อื่น ๆ อย่างเช่น พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ทรงมีพระดำริว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว " . . . ต้องควรมีพระอัชฌาศัยในทางโลกโฉน แข็งแรงอย่างทหาร อย่างบุรุษ manly bearing ดีกว่าที่จะจ้อยเป็นนักปราชญ์ เรียบร้อยหลบ ๆ หลีก ๆ ไป . . . " 10

ด้วยเหตุนี้พระอภิบาลและพระอาจารย์หลาย ๆ คน จึงพยายามแก้ไขพระนิสัยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พันโทชุม พระอาจารย์ผู้ปกครองฝ่ายทหาร ได้พยายามจัดให้พระองค์ทรงออกกำลังพระวรกาย ทรงม้า ทรงจักรยาน ทรงเทนนิส ในระยะแรก ๆ ทรงกระทำไม่ได้คืบสัก แต่ต่อมาก็ทรงทำได้ดีขึ้น และไม่เสด็จไปทอดพระเนตรละครให้บ่อยนัก ด้วยความเกรงพระทัยพระอภิบาล และพระอาจารย์ 11 แต่พระองค์ก็ไม่โปรดการกีฬาเท่ากับการประพันธ์และการละคร โปรดที่ จะรับสั่งถึงโทษของการกีฬา

---

9 หจข. , ร. 5 ต. 49 / 13 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิทธิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 18 สิงหาคม ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) , อ้างถึงใน กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ เรื่องเดียวกัน , หน้า 29 .

10 หจข. , ร. 5 ต. 49 / 11 ลายพระหัตถ์พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27 กันยายน ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) , อ้างถึงใน กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ เรื่องเดียวกัน ,

11 หจข. , ร. ต. 49 / 27 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิทธิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 19 มกราคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) , อ้างถึงใน กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ , เรื่องเดียวกัน .

และทรงอ้างว่าที่เสด็จมาประทับศึกษาในต่างประเทศนี้ ก็ด้วยทรงมุ่งหมายจะนำวิชาความรู้ กลับไปบ้านเมือง ไม่ใช่เพื่อเล่นกีฬา¹² และจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดการประพันธ์วรรณกรรม และการละคร ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์เป็นอย่างมากนี้เอง เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถที่พิเศษยิ่งไปกว่าผู้อื่น ทางด้านวรรณกรรม

พระปรีชาสามารถพิเศษทางด้านวรรณกรรม

" รายงานการศึกษาของพระองค์ ในชั้นแรกปรากฏว่าพระองค์ทรงใฝ่พระทัยในอักษรศาสตร์ คือภาษาอังกฤษเป็นพิเศษ ได้มีหลักฐานยืนยันการกระทำงานด้วยมันสมองของพระองค์เองมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์หลายสิ่ง หลายประการ งานที่สำคัญที่สุดในระหว่างนั้น คือ การออกหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ หนังสือพิมพ์ " The Screech owl " พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษออกจำหน่าย แจกแจกกันในสมาคมของชนชั้นผู้ใหญ่ที่มาวมกันอยู่ที่แอสคอต เรื่องต่าง ๆ ใน " The Screech owl " โดยมากหรือทั้งหมด เป็นบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เมื่อทรงพระเยาว์ทั้งสิ้น " The Screech owl " แม้จะไม่ใคร่แพร่หลายในวงนักอ่านอื่น ทั่วไปก็ดี แต่ก็ได้เป็นที่นิยมกันในหมู่นักอ่านว่า ทรงกระทำได้ดีพอใช้ ... ในระหว่างที่ทรงศึกษาวิชาอยู่ ณ ประเทศอังกฤษนั้น ยังได้ทรงออกหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษอีกฉบับหนึ่งชื่อ " The Looker - on " และพร้อมกันยังได้ทรงจัดตั้งสมาคมนักเรียนไทยที่เรียนอยู่ในอังกฤษ พระราชทานว่า

---

¹² หจข . , ร. 5 ต. 49 / 13 หนังสือพระยาวัลลภานุสิษฐ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 22 มีนาคม ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442) , อ้างถึงใน กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ , เรื่องเดียวกัน หน้า 30

" สามัคคสมาคม " หนังสือพิมพ์ " The Looker - on " เป็นหนังสือประจำสมาคมแห่งนั้น และเป็นหนังสือที่ให้กำเนิด " สามัคคีสาร " ขึ้นในภายหลังตั้งยังยืนอยู่ได้จนกระทั่งเวลานี้ 13

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2445 แล้ว แม้ว่าจะต้องทรงช่วยเหลือกิจการของสภาที่ปรึกษาส่วนพระองค์ของสมเด็จพระบรมชนกนาถ ก็ตาม " ถึงอย่างไรก็ดี ล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ 6 ผู้ทรงเป็นนักหนังสือจะทรงรอนิ่งอยู่เฉย ๆ นั้นเป็นไปไม่ได้ พอ พ.ศ. 2447 จึงทรงรวบรวมพรรคพวกออกหนังสือ " ทวีปัญญา " อันเป็นหนังสือรายเดือน ออกสู่กันอ่านในหมู่นักนิยมนหนังสือชั้นสูง และปรากฏว่ามีคนนิยมใฝ่พระโอษฐ์เป็นอันมาก มิใช่แต่จะมีการออกหนังสือ ยังทรงแต่งละครแสดงเป็นกันเองในหมู่เจ้านายรุ่นราวคราวเดียวกัน แต่มาปรากฏว่าทรงพระราชนิพนธ์ละครเรื่องใหญ่ ๆ ก็เป็นเวลาที่เราเสวยราชสมบัติแล้วทั้งสิ้นมีอาทิเช่นเรื่อง " พญาราชवंส " ทรงพระราชนิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. 2454 เรื่อง " พระร่วง " เมื่อ พ.ศ. 2455 เรื่อง " ท้าวแสนปม " เมื่อ พ.ศ. 2456 เรื่อง " เวนิสวานิช " เมื่อ พ.ศ. 2459 นอกจากนั้นก็ยังมีเรื่องมัทนะพาธา สกุนตลา วิวาทพระสมุทหนามขอกเอาหนามบ่ง หัวใจนักรบ กุศโลบาย และอื่น ๆ 14

13 เสฐียร พันธรั้งยี เขียนไว้ในหนังสือชีวราชนุสรณ์ พ.ศ. 2482 , อ้างถึงใน ไสว วัฒนเศรษฐ , เกียรติคุณพระมงกุฎเกล้ากษัตริย์นักปราชญ์ของชาติไทย . (พระนคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช , 2500) , หน้า 188 - 189 .

14 จมื่นอมรรตุมารักษ์ , พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว , 4 : 5 - 6 .

วรรณกรรม 3 เรื่องของพระองค์ที่วรรณคดีสโมสร * ถวายรางวัลให้กับ พระองค์ก็คือ บทละครพูดเรื่องหัวใจนักรบ บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา และ พระนลคำหลวง ในฐานะของกวีผู้หนึ่ง พระองค์มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งและขณะเดียวกัน ก็มีพระราชดำรัสเพื่อเป็นการสนับสนุนให้กวีผู้อื่นมีความเพียรพยายาม เพื่อที่จะได้รับ รางวัลเช่นพระองค์

" ... ข้าพเจ้ามีความพอใจ และยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับ ประกาศนียบัตร ซึ่งวรรณคดีสโมสรได้ให้สำหรับแต่งเรื่อง พระนลคำหลวง อีกทั้งเหรียญชริฎาณที่กรรมการหอพระ สมุดได้พร้อมใจกันให้เพื่อเหตุเดียวกัน การที่ข้าพเจ้าได้รับ ประกาศนียบัตรนี้เป็นครั้งแรกก็ย่อมเป็นที่ปิติยินดีในส่วนตัว ข้าพเจ้าเป็นอันมาก และหวังด้วยว่าจะไม่ใช่ข้าพเจ้า คนเดียวที่จะได้ประกาศนียบัตรและเหรียญนี้ ต่อไปคงจะมี กวีนักเลงหนังสือไทยอุทิศสัพย์พยายาม ที่จะได้รับอีก เป็นอันมาก ... " 15

---

* ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตราพระราชบัญญัติวรรณคดีสโมสรเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พุทธศักราช 2457 มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาขย่องหนังสือไทย ประเภทต่าง ๆ

15 พระราชดำรัสตอบ ในการที่กรรมการวรรณคดีสโมสรและกรรมการหอพระ สมุดชริฎาณ ถวายประกาศนียบัตรวรรณคดีสโมสรและเหรียญชริฎาณ วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2459 , อ้างถึงใน พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า อยู่หัว รวม 100 ครั้ง คณะ กรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดพิมพ์ในงานพระบรมราชานุสรณ์ 11 พฤศจิกายน 2529) , (พระนคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ , 2529) , หน้า 125 .

นอกจากนี้ยังมีพระราชดำรัสของพระองค์ที่แสดงถึงความรักในวรรณคดี และยกย่อในหนังสือตำนานของชาติไทย อันเป็นการแสดงถึงความภูมิใจในการเป็นชาติที่มีความรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต

"...ข้าพเจ้ามีน้ำใจรักใคร่ในวรรณคดี และกิจการอันเนื่องด้วยหอพระสมุด เพราะรู้สึกว่าเป็นสง่าอันสำคัญแลเป็นหลักฐานความเจริญรุ่งเรืองอันเป็นที่รักของเราทั้งหลายที่เป็นคนไทยชาติใด ไม่มีหนังสือไม่มีตำนานนับว่าเป็นเหมือนคนป่าที่จริงชาติเรามีหนังสือมานานแล้ว และมีตำนานเป็นอันมากแต่หากกระจัดกระจาย ไม่ได้รวมอยู่แห่งเดียวกัน ชาวต่างประเทศบางคนจึงถึงแก่เคยกล่าวว่าชาติไทยไม่มีหนังสือไม่มีตำนาน ข้อนี้เป็นข้อที่ข้าพเจ้าและท่านทั้งหลายโดยมากเคยรู้สึกเจ็บใจมานานแล้ว เพราะไม่พอที่จะให้เขาว่าได้เลย เหตุนี้จึงได้พยายามจัดตั้งหอพระสมุดขึ้นเป็นหลักฐานเป็นพยานปรากฏ เพื่อชาวต่างประเทศที่มีอยู่แล้วในกรุงสยามก็ดีหรือที่จะมาใหม่ก็ดี ได้แลเห็นเป็นยานตำนานอยู่แล้วเป็นอันมากสมควรแก่ที่เจริญแล้วทุกประการ..."¹⁶

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอุปนิสัยรักการอ่าน การเขียน และทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างที่เรียกกันว่า มีพรสวรรค์ในด้านการประพันธ์เป็นพิเศษนับตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ในระหว่างที่ทรงครองราชสมบัติพระองค์ได้ทรงใช้วรรณกรรมซึ่งทรงพระราชนิพนธ์เป็นจำนวนมากเป็นเครื่องมือสื่อสาร ถ่ายทอดทัศนคติหรือความคิดใน

---

¹⁶ พระราชดำรัสตอบในการเสด็จพระราชดำเนินเปิดหอพระสมุดสำหรับพระนคร วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2459 , อ้างถึงใน พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวม 100 ครั้ง , หน้า 126 .

เรื่องต่างๆ กับประชาชน เนื้อหาของพระราชนิพนธ์แต่ละประเภทส่วนใหญ่มีแก่นของเรื่องอยู่ที่การสร้างความรู้สึกรักหรือทัศนคติหรือค่านิยมในด้านต่าง ๆ ร่วมกันในหมู่ชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกชาตินิยม แม้เป็นประเภทบันเทิงคดีก็จะมักแทรกแนวพระราชดำริหรือแสดงเจตนาคติ ทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนเนื้อหาสาระที่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ความรู้หรือเพื่อแนะนำสั่งสอนชาวไทยในเรื่องต่างๆ ทั้งด้านโลกธรรมและศีลธรรม และทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมไว้ด้วย 17

จากบทละคร บทความ โคลงกลอน บทความในหนังสือพิมพ์ และพระราชดำรัสต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ แสดงถึงความเป็นนักโฆษณาชวนเชื่อลัทธิชาตินิยม ทรงมีความสามารถในการเปลี่ยนวิธีการเขียนของพระองค์ ให้ได้รับความสำเร็จดังที่มุ่งหวัง จะเห็นได้จากบทความของพระองค์จำนวนมากที่เขียนด้วยวิธีการง่ายๆ เพื่อมิให้ผู้อ่านสับสน จะไม่ใช่คำยาก ๆ หรือประโยคที่ซับซ้อน ในบทโคลงต่าง ๆ ของพระองค์แสดงให้เห็นว่าทรงเป็นคนฉลาด และเจ้าความคิด สามารถคิดวิธีแต่งฉันทลักษณ์ขึ้นมาด้วยพระองค์เอง นอกจากนี้ยังทรงมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ โดยการเขียนด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย จากบทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นถึงภูมิหลังของพระองค์ว่า สนพระทัยประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วรรณคดี การทหาร ไร่ไทย และสถานการณ์ทางการเมือง ทรงมุ่งหวังจะใช้บทพระราชนิพนธ์ในการสั่งสอน ศีลธรรม

---

17 มัทนา เกษกมล, " การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมือง และการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2468) , " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2517) , หน้า 195 - 196 .

เพื่อจะปลุกใจคนไทยให้เลิกเกียจคร้าน 18

... เนื่องจากพระองค์ทรงปรารถนาปรื่องในทางวรรณคดีทุกด้าน ซึ่งโดยปกติจะไม่มีรวม อยู่ในบุคคลคนเดียวกันเช่นนี้ พระองค์จึงทรงได้รับสมัญญานามจากปวงพสกนิกรมาจนบัดนี้ว่า " พระมหาธีรราชเจ้า " ... 19

การเผยแพร่แนวความคิด และอุดมการณ์ทางการเมืองของ " อัสวพาหุ " ไม่ได้ทรงกระทำในภาครัฐบาลในฐานะที่เป็นประมุขของประเทศเท่านั้น แต่กระทำในฐานะที่เป็นปัจเจกชน และจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจของประชาชนเป็นสำคัญ จึงจะทำให้แนวความคิด และอุดมการณ์ทางการเมือง เกิดสัมฤทธิ์ผล ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องมือสื่อสารเป็นหนทาง เพื่อนำแนวความคิดและอุดมการณ์ดังกล่าวเผยแพร่ไปสู่สาธารณชน ด้วยพระอุปนิสัยที่ทรงโปรดวรรณกรรม และด้วยความสามารถทางอักษรศาสตร์ที่พิเศษไปกว่าผู้อื่นของ " อัสวพาหุ "

วรรณกรรม จึงเป็นสื่อที่สามารถชี้นำ ชักชวน จูงใจ ให้ประชาชนประพฤติ และปฏิบัติตามแนวทางที่พึงประสงค์

---

18 ยูพา ชุมจันทร์, " พระบรมราโชบายในการใช้ลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, " จุลสารโครงการตำราสังคมและมนุษยศาสตร์ 3 (เมษายน - มิถุนายน 2519) : 27 - 28 .

19 อานาจ อนันตชัย, " พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปลุกใจประชาชนชาวไทยให้รักชาติอย่างไร, " วารสารพัฒนาชุมชน 10 (พฤศจิกายน, 2514) : 12 .

2. ปัจจัยภายนอก : สภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทั้งภายในและนอกประเทศ

วรรณกรรมเป็นผลแห่งสติปัญญาของมนุษย์ จึงมีความสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม * เพราะสังคมและสิ่งแวดล้อม ได้ส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้สร้างงานวรรณกรรม โดยผู้สร้างงานวรรณกรรม ย่อมจะนำสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมไปเป็นวัตถุดิบในการเขียน เช่นเดียวกันสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากภูมิหลังส่วนพระองค์ ที่เป็นสาเหตุให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเลือกใช้วรรณกรรมที่พระองค์ทรงถนัด เป็นสื่อควบคู่ไปกับพระบรมราโชบายทางการเมือง โดยใช้พระนามแฝง " อัสวาทหุ " เป็นตัวแทนพระองค์ในฐานะที่เป็นคนไทยคนหนึ่ง โดยทำหน้าที่สั่งสอน อบรม เตือนใจ ประชาชนในทางอ้อม เพื่อให้ประชาชนประพฤติ ปฏิบัติตามพระราชประสงค์ ขณะเดียวกันก็เป็นการสนับสนุนพระบรมราโชบายในการปกครองประเทศของพระองค์อีกทางหนึ่ง

เป็นที่ปรากฏชัดว่า ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ทั้งภายในและนอกประเทศ สถานการณ์ความขัดแย้งในราชสำนัก อันส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดฐานพระราชอำนาจทางการเมืองของพระองค์ ก็เป็นอีกสถานการณ์หนึ่งที่ทำทลายพระองค์ ตัดสินพระทัยในการเลือกใช้วิธีการแก้ปัญหา

---

* ดูบทที่ 1 ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม

ความขัดแย้งในราชสำนัก

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดำรงตำแหน่งรัชทายาท เป็นระยะเวลาานติดต่อกันถึง 17 ปี ก่อนขึ้นครองราชย์สมบัติ ในช่วงเวลาที่พระองค์ดำรงตำแหน่งรัชทายาท นับเป็นช่วงเวลาที่สำคัญอย่างยิ่งในการสั่งสมประสบการณ์ ตลอดจนความคิดต่าง ๆ ให้แก่พระองค์ รวมทั้งการได้ศึกษาศิลปวิทยาการจากประเทศตะวันตก " ทำให้ ทรงมีความภาคภูมิใจพระทัยในพระองค์เองว่า ทรงมีความรู้และประสบการณ์ทันสมัยกว่าคนอื่น ๆ โดยเฉพาะพระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางรุ่นเก่าที่ไม่มีโอกาสได้ไปศึกษาต่างประเทศ ความรู้สึกเช่นนี้ยังคงฝังอยู่ในพระทัยต่อมาจนเสด็จขึ้นครองราชย์ " 20 และจากการที่พระองค์เสด็จจากพระนครเป็นระยะเวลาเกือบ 10 ปี ทำให้ทรงห่างเหินจากพระประยูรญาติกับทั้งทรงมีพระอัยยาศัยเจียมขริ่มไม่สู้จะโปรดใครสักกับผู้ใด โปรดทางด้านอักษรศาสตร์ และทรงพอพระทัยใช้เวลาว่างทรงหนังสือทางด้านวรรณกรรม 21 ประกอบกับทรงมีความแตกต่างทางด้านวัยและประสบการณ์กับพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการที่ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน

---

20 กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์ , " พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย , " วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , พ.ศ. 2523) , หน้า 62 .

21 กช. ร 5 ต. 49/8 หนังสือพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 7 ตุลาคม พ.ศ. 2441 , อ้างถึงใน ยุภาพร เจือจินดา , " เสือป่า : โครงสร้างขององค์กรและบทบาททางการเมือง , " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , พ.ศ. 2523) , หน้า 9 .

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ มิได้ทรงมีความสนิทสนมคุ้นเคยและไว้วางพระราชหฤทัยบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ รวมทั้งเสนาบดีเจ้ากระทรวง ซึ่งทำหน้าที่สืบต่อมาตั้งแต่ครั้งรัชสมัยสมเด็จพระราชบิดา ทำให้พระองค์ทรงลำบากพระราชหฤทัยในการบริหารราชการแผ่นดินเป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏให้เห็นได้จากพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีไปถึงพระยาเทพอรชุน (องคมนตรี) พระยาอุไทยมนตรี และพระยาธรรมสุกราช ในตอนต้นรัชกาลว่า

" . . . ตัวเราเวลานี้ตกอยู่ในที่ลำบาก ยากที่จะรู้ว่าภัยอันตรายจะมาถึงตัวเวลาใด เพราะเรารู้สึกประการหนึ่งว่าเป็นตัวคนเดียวหาพวกพ้องมิได้ ถ้า ที่เป็นพวกพ้องก็พะเอินเป็นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งอันหาอำนาจมิได้ ส่วนผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ใหญ่ในราชการนั้น เรารู้สึกว่ามีความเชื่อถือในตัวเราน้อยกว่าที่ควรจะมี เพราะฉะนั้นเราจะคิดว่ากล่าวตักเตือนอย่างไรดี มักจะไม่ใคร่เชื่อฟัง ถือถือฐานะไปว่าตนได้เคยเป็นราชการมาก่อนเราบ้าง ถ้าถือว่ามีความรู้และเข้าใจในความประสงค์และความคิดของประชาชนดีกว่าเราบ้าง . . . " 22

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงขึ้นครองราชย์ ได้ทรงปรับนโยบายบริหารประเทศให้สอดคล้องกับพระวิจารณ์ญาณ และความรู้ความสามารถของพระองค์ ซึ่งย่อมจะแตกต่างจากราชการสมเด็จพระราชบิดา แต่ " ทั้งสองรัชกาลต่างทรงมุ่งสร้างฐานอำนาจการเมือง โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างจากพระบรมวงศานุวงศ์ที่ใกล้ชิดและมีพระปรีชาสามารถขึ้นมาแทนขุนนางเก่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ

---

22 กจช. , ร.6 ม.3.6ก/6 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาเทพอรชุน , พระยาอุไทยมนตรี และพระยาศรีธรรมสุกราช , 8 มิถุนายน พ.ศ. 2445 , อ้างถึงใน ยุภาพร เจือจินดา , " เสือป่า : โครงสร้างขององค์กรและบทบาททางการเมือง , " หน้า 15 .

ก็ทรงสร้างจากขุนนางใกล้ชิดขึ้นมาแทนที่ " 23 โดยทรงแสวงหาบุคคลที่สามารถเข้ากับพระองค์ได้มาเป็นพวกพ้อง วิธีการนี้ทรงกระทำตั้งแต่ครั้งยังทรงเป็นสยามกุฎราชกุมาร โดยเริ่มจากกลุ่มผู้ใกล้ชิดพระองค์อันได้แก่ ข้าราชการสำนัก และทันทีที่พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติ ก็ทรงสนับสนุนกลุ่มข้าราชการที่ใกล้ชิดพระองค์ ซึ่งทรงคัดเลือกมาจากชนชั้นและที่ต่างๆ กัน มิได้เป็นเฉพาะผู้ที่มีชาติตระกูลสูงดังแต่ก่อน ให้เข้ามาในวงราชการ ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราโชวาทแนะนำสั่งสอนบุคคลกลุ่มนี้เสมอ ให้ตั้งใจปฏิบัติราชการ 24

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ 3 พระองค์ คือ กรมหลวงเทววงศัวโรปการดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม และกรมหลวงดำรงราชานุภาพดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย โดยเฉพาะสมเด็จพระยาดำรงฯ ทรงเป็นเสนาบดีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดปรานและไว้วางพระราชหฤทัย มอบพระราชอำนาจในการบริหารแผ่นดินให้เป็นอย่างมากถึงกับทรงมีพระราชดำรัสเปรียบเทียบว่า " ใครได้พบกรมดำรงตราพระราชสีห์ใหญ่ก็เหมือนได้เฝ้าพระราชธา " 25

---

23 นพวรรณ วชิราภิวรรณ , " พระวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เกี่ยวกับระบบราชการ ในช่วง พ.ศ. 2435 - 2458 , " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2524) , หน้า 217 .

24 ยุภาพร เจือจินดา , " เสือป่า : โครงสร้างองค์กรและบทบาททางการเมือง , " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528) , หน้า 16 .

25 สุตักษณ์ คิวลักษณ์ , สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์ , 2501) , หน้า 7 .

แต่เมื่อขึ้นรัชกาลใหม่สถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีข้อขัดแย้งกับกรมพระยาดำรงฯ อยู่หลายประการโดยเฉพาะทรงไม่เห็นด้วยกับแนวความคิด และวิธีการปฏิบัติราชการของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ อาทิเช่นทรงเห็นว่าอำนาจหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยในเวลานั้นมากเกินไป เพราะมิได้ดำเนินงานเฉพาะด้านการปกครองเท่านั้น แต่ยังคงควบคุมงานสำคัญของกรมอื่นๆ ด้วย ทรงมีพระราชประสงค์จะตัดทอนให้เหลือแต่เพียงงานปกครองเท่านั้น ความขัดแย้งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะจัดหาเรือรบและเครื่องมือทันสมัยสำหรับกองทัพเรือ แต่รัฐบาลมีเงินไม่พอ จึงทรงเสนอในปี พ.ศ. 2457 จะให้มีการเรียกรับเงินทั่วประเทศสำหรับการนี้สมเด็จพระยาดำรงฯ ทรงคัดค้านแต่ไม่เป็นผล จึงทำให้ตัดสินใจพระทัยยื่นใบลาออกจากราชการเพื่อพักผ่อนและรักษาพระองค์เป็นเวลา 6 เดือน 26

ในปี พ.ศ. 2452 ก็ทรงมีความขัดแย้งกับกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เป็นพระเจ้าน้องยาเธอ ผู้มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย เนื่องจากกรณีที่พระองค์ทรงเสนอสมเด็จพระราชบิดาให้ลงโทษทหาร ด้วยการโบยจากการที่ทะเลาะวิวาทกับมหาดเล็กของพระองค์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงเป็นผู้หนึ่งที่คัดค้านการลงอาญา²⁷

ในตอนต้นปี พ.ศ. 2454 อันเป็นช่วงระยะเวลาหลังจากเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ไม่นานก็ปรากฏข่าวลือว่า กรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ์จะก่อการปฏิวัติ และถ้าหากสำเร็จ

---

26 กช. เอกสารรัชกาลที่ 6 ม 3.1/35 , กรมพระดำรงลาพัก , ลายพระหัตถ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกราบบังคมทูล วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2457 , อ้างถึงใน สุกัญญา ติระวนิช , พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการหนังสือพิมพ์ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ , 2532) , หน้า 54 . (มุลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์จัดพิมพ์)

27 ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ , กบฏ ร.ศ. 130 (พระนคร : สำนักพิมพ์คัมภีร์ , 2519) , หน้า 43 - 45 .

ก็จะทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิจเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนพระองค์จะดำรงตำแหน่งวังหน้า ไม่ว่าข้อเท็จจริงจะเป็นอย่างไรก็ตาม แต่ข่าวลือเหล่านี้ก็สามารถสะท้อนถึงความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งสองพระองค์ได้ 28

นอกจากกรณีความขัดแย้งที่ยกมาดังกล่าวข้างต้น ความสัมพันธ์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์ชั้นสูงพระองค์อื่นๆ เช่น กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ ซึ่งล้วนแต่เคยมีบทบาทสำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ไม่สู้จะราบรื่นนัก 29

เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องธรรมดาของการปลดแผ่นดิน อย่างไรก็ตามปรากฏว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2453 - 2463 ช่วง 10 ปีนี้ทรงได้รับการลาออกของเสนาบดีถึง 9 ท่านด้วยกันคือ พ.ศ. 2453 มีเสนาบดีลาออก 2 ท่าน พ.ศ. 2455 ลาออก 4 ท่าน พ.ศ. 2456 ลาออก 1 ท่าน พ.ศ. 2458 สมเด็จพระยาดำรงฯ ทรงลาออก และ พ.ศ. 2463 ลาออกอีก 1 ท่าน 30

ความขัดแย้งระหว่างข้าราชการอาวุโสที่รับราชการมาตั้งแต่รัชกาลก่อนกับข้าราชการใหม่นั้นเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แน่ เช่น กรณีเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีซึ่งรับราชการมาตั้งแต่สมัย

---

28 ยูภาพร เจือจินดา , " เสือป่า : โครงสร้างขององค์กรและบทบาททางการเมือง , " หน้า 13 .

29 เรื่องเดียวกัน , หน้า 13 .

30 Tej Bunnag , The Provincial Administration of Siam 1892 - 1915 , p. 243 , อ้างถึงใน สุกัญญา ตีระวนิช , พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้ากับการหนังสือพิมพ์ , หน้า 54.

รัชกาลที่ 5 จนบัดนี้อายุได้ประมาณ 70 และมีฐานะเป็นองคมนตรี ได้กราบบังคมทูลให้ปฏิรูปการปกครองเป็นผลให้ถูกข้าราชการรุ่นใหม่โต้แย้งอย่างรุนแรง³¹ ความขัดแย้งในหมู่ข้าราชการดังกล่าว นอกจากเหตุผลส่วนตัวแล้วยังมีความขัดแย้งทางความคิดซึ่งในสมัยนี้ได้แผ่ขยายออกไปในวงกว้างในกลุ่มคนหลายกลุ่ม การสะท้อนความคิดของแต่ละกลุ่มบุคคลออกมาทางสื่อหน้าหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ก็ทรงใช้สื่อวรรณกรรมหนังสือพิมพ์สะท้อนความคิดของพระองค์ในเรื่องต่างๆ ออกมาสู่สาธารณชน

เหตุการณ์ กบฏ ร.ศ. 130

ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของโลกได้มีการเปลี่ยนแปลง ลัทธิการเมืองในโลกได้ถูกแบ่งแยกอันได้แก่ ลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กับลัทธิประชาธิปไตย ลัทธิประชาธิปไตยเป็นที่ยอมรับของชาวโลกส่วนใหญ่ และแพร่ขยายออกไปสู่นานาประเทศอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้ลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ถูกวิพากษ์วิจารณ์ และถูกโจมตีอย่างรุนแรง

นอกจากแนวความคิดประชาธิปไตยซึ่งมีอิทธิพลมากขึ้นตามลำดับแล้ว แนวความคิดใหม่ที่เริ่มเป็นที่รู้จักในสมัยนี้ คือ แนวความคิดแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ เนื่องจากการปฏิวัติของบอลเชวิก (Bolshevik) ในรัสเซียในค.ศ. 1917 (พ.ศ. 2460) คณะปฏิวัติได้จำกัดอำนาจของพระเจ้าซาร์ และนำเอาแนวความคิดแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ของมาร์กซ์ (Marx) และเอนเงิลส์ (Engels) มาใช้ในการปกครองประเทศ จากนั้นแนวความคิดแบบใหม่ก็เริ่มเป็นที่สนใจของกลุ่มผู้นำทางการเมืองทั่วโลก เพราะมีลักษณะที่แตกต่างกับแนวความคิดประชาธิปไตย โดยสิ้นเชิง สำหรับประเทศไทยนั้น ผู้บริหารประเทศและกลุ่มปัญญาชนก็ได้ให้ความสนใจศึกษาอุดมการณ์แบบใหม่นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

---

31 เรื่องเดียวกัน .

องค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ เนื่องจากความสนิทสนมระหว่างราชวงศ์ไทย และราชวงศ์โรมานอฟแห่งรัสเซีย นับตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การหมุดอำนาจของราชวงศ์นั้น จึงน่าจะมีส่วนทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงตระหนักถึงภัยต่อเสถียรภาพแห่งราชบัลลังก์ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้จากการแผ่ขยายของแนวความคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ 32

การปฏิรูปทางการศึกษาและสังคมในสมัยรัชกาลที่ 5 มีผลทำให้เกิดชนกลุ่มใหม่ที่ต้องการจะเข้าไปมีบทบาททางการเมือง คนกลุ่มนี้ถูกเรียกว่าพวก Reformist หรือกลุ่มนักปฏิรูป ความกดดันจากสภาวะการณ์รอบด้าน เช่นในปี พ.ศ. 2451 เกิดการปฏิวัติล้มล้างการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญในประเทศตุรกี และในปี พ.ศ. 2454 เกิดการปฏิวัติล้มล้างการปกครองระบบกษัตริย์ขึ้นในประเทศจีนทำให้เหล่าปัญญาชนไทยกลุ่มหนึ่งตั้งความหวังว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นในประเทศไทยภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์องค์ใหม่ซึ่งมีภูมิหลังการศึกษาจากประเทศอังกฤษซึ่งเป็นประเทศแม่บทของการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญและรัฐสภา คนกลุ่มนี้อาจคาดหวังจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ซึ่งทรงแสดงในที่ประชุมเสนาบดีเมื่อปี พ.ศ. 2453 ว่า

ฉันจะให้ลูกกวชิราวุธมอบของขวัญให้แก่พลเมืองในทันที
ที่ขึ้นสู่อราชบัลลังก์ ในขณะที่สืบตำแหน่งกษัตริย์ กล่าว
คือฉันจะให้เขาให้ปาลิเมนต์และคอนสตีติวชัน 33

---

32 สุวดี เจริญพงศ์ , " ปฏิกริยาของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการเคลื่อนไหวตามแนวความคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2519) , หน้า 36 .

33 วช. ประสงค์ , แผ่นดินพระปกเกล้า (พระนคร : สำนักพิมพ์ผดุงชาติ , 2505 หน้า 46 .

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ได้เพียง 1 ปี 4 เดือน รัฐบาลก็ได้พบแผนการของพวกทหาร และพลเรือนกลุ่มหนึ่งรวมตัวกันเป็นสมาคมอานาธิข ขึ้น วางแผนที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ และรัฐบาลได้จับกุมผู้ร่วมคบคิด ทันทีในวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2454 (ร.ศ. 130) ผู้ก่อการ ร.ศ. 130 นี้ ส่วนใหญ่เป็นนายทหารบกหนุ่มมีอายุเฉลี่ยระหว่าง 20 - 25 ปี ถึงเกือบร้อยละ 80 ของผู้ถูกจับกุมได้ทั้งหมด 92 คน ส่วนผู้เป็นหัวหน้าคณะคือ นายร้อยเอก ขุนทวยหารพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) อายุ 30 ปี ผู้ก่อการได้ร่วมกันวางแผนการปฏิวัติไว้ว่า ถ้าตกลงจะให้ ประเทศสยามปกครองอย่างลิมิตเต้ดมอนากิแล้ว เมื่อมีกำลังพอจะทำเป็น 2 ประการ คือ ทำหนังสือกราบบังคมทูลโดยละม่อมหรือมิฉะนั้นจะยกกำลังเข้าล้อมพระราชวัง หรือเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดิน จะทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต หรือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถขึ้นเป็นกษัตริย์อยู่ได้ กฎหมาย ถ้าตกลงจะให้ ประเทศสยามปกครองแบบบริบูรณ์ ก็จะทำทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ขึ้นเป็นประธานาธิบดี

คณะ ร.ศ. 130 ถูกคณะกรรมการศาลทหารที่รัฐบาลตั้งขึ้นเป็นพิเศษเพื่อพิจารณาคดีนี้ตัดสินให้ลงโทษประหารชีวิตบุคคลชั้นหัวหน้าสำคัญ รวม 3 คน คือ นายร้อยเอก ขุนทวยหารพิทักษ์ นายร้อยโทจรูญ ณ บางช้าง และร้อยโทเจือ ศิลาอาสน์ นอกนั้นก็ให้รับโทษลดหลั่นกันไปตามลำดับขั้นของความผิดตั้งแต่จำคุกตลอดชีวิต จนกระทั่งถึงจำคุก 12 ปี เป็นอย่างต่ำที่สุด ในข้อหาว่า จะเปลี่ยนแปลงราชประเพณีการปกครองราชอาณาจักรและทำประทุษร้ายต่อพระมหากษัตริย์ แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเด็ดขาดในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2455 ลดโทษแก่ผู้ก่อการกบฏเหลือเพียงจำคุกตลอดชีวิตเป็นอย่างสูงรวมเป็นให้คงจำคุกไว้เพียง 25 คนเท่านั้น นอกนั้นให้รอการลงอาญา และกลับเข้ารับราชการตามเดิมได้ โดยทรงให้เหตุผลในการประกาศพระบรมราชวินิจฉัยครั้งนั้นว่า " . . . ความผิดของพวกเหล่านี้ข้อสำคัญที่จะทำร้ายต่อตัวเรา เราไม่ได้มีจิตพยาบาทร้ายต่อพวกนี้ เห็นควรจะลดหย่อนผ่อนโทษฐานกรรมซึ่งเป็นอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินจะยกให้ได้ . . . " และหลังจากที่ผู้กระทำความผิดติดคุกอยู่ 12 ปี 6 เดือน กับ 6 วัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็พระราชทานอภัยโทษ ให้ปล่อยตัวออกจากที่คุมขังหมดทั้งคณะ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน

พ.ศ. 2467 เนื่องในพระบรมราชวโรกาสครบ 15 ปีแห่งการเสวยราชย์สมบัติ 34

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงไม่เชื่อว่า กลุ่ม ร.ศ. 130 จะเข้าใจเรื่อง ลัทธิการปกครอง ดังปรากฏในพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยามรราชว่า " คนจำพวกที่ร้ายกาจ ยิ่งกว่าจำพวกอื่นนั้น คือ จำพวกที่อ้างเอาความรักชาติขึ้นเป็นสาเหตุเพื่อคิดถกถ้ามีโอกาสก็ถึงแต่ลงมือประทุษร้ายต่อผู้ปกครอง ... ฉันมีความวิตกและไม่สบายใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะรู้สึกว่ามีเมืองเรากำลังจะเดินเร็วเต็มที ยังมีทันจะเดินแข่งก็จะวิ่งเสียแล้วทั้ง " โปลิติค " ก็เป็นคำที่ได้ยินหนาหูขึ้นทุกวัน คนไทยโดยมากที่พูดถึงโปลิติคนั้น ฉันไม่เชื่อว่าเข้าใจเข้าใจทางหนือทางใดอะไรนัก ... " 35

ปัญหาชาวจีนในประเทศไทย

สำหรับปัญหาชาวจีนในประเทศไทยจะเสนอในส่วนนี้พอสังเขป เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงสถานการณ์ทางการเมืองอันเป็นปัจจัยภายนอกที่พระองค์ทรงเลือกใช้วรรณกรรมรายละเอียดในส่วนนี้จะนำเสนอในบทต่อไป

จากการที่ชาวจีนได้เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจตั้งแต่อพยพเข้ามาอยู่ประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพค้าขาย และได้ขยายอิทธิพลขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงขั้นเป็นเจ้าของนิคมอาคารในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวจีนยังคงอำนาจทางเศรษฐกิจไว้ตลอดมา ธุรกิจ

---

34 ดูเพิ่มเติมใน แอมสุข นุ่มนนท์ , ยังเติร์กี่รุ่นแรกกบฏ ร.ศ. 130 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์ , 2522)

35 กจข. ร6 บ. 3.1 / 64 เล่ม 4 ตำนานพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. ถึงเจ้าพระยามรราช มิถุนายน ร.ศ. 131 , อ้างถึงใน แอมสุข นุ่มนนท์ , " แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว , " ศุภปริทัศน์ 4 (มีนาคม 2522) : 22

การค้าที่สำคัญ ๆ ล้วน ตกอยู่ในมือชาวจีนทั้งสิ้น " . . . และมีชาวจีนเป็นจำนวนมากที่ไม่มีความรู้สึกผูกพันกับเมืองไทยมีการส่งเงินกลับไปยังเมืองแม่อยู่เป็นประจำปีหนึ่งๆ เป็นจำนวนไม่น้อย " 36 ชาวจีนได้ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ เกิดจากการที่ชาวจีนมีอัตราการเพิ่มของประชากรสูง และรวดเร็ว มีการรวมตัวกันเป็นอย่างดี " ที่สำคัญได้นำสิ่งไม่ดีมาเผยแพร่ด้วย ได้แก่ การสุบผืนและการพนัน เช่น การเล่นหวย ถั่วโป เพราะชาวจีนที่อพยพมานั้นส่วนใหญ่เป็นพวกที่มาจากทางภาคใต้ของจีน และมักเป็นพวกที่มีการศึกษาดำ เป็นชาวนามาก่อน วัฒนธรรมที่นำเข้ามาจึงเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น และไม่ใช่วัฒนธรรมของคนชั้นสูง " 37

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ ทรงไม่พอพระทัยในการที่ชาวจีนเข้ามาคุมอำนาจทางเศรษฐกิจ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้คนไทยประกอบอาชีพการค้าขายมากขึ้น แทนที่จะให้ตกอยู่ในกำมือชาวต่างชาติเพียงอย่างเดียว เพราะอาชีพทางด้านพาณิชยกรรมจะก่อให้เกิดการขยายตัวด้านเศรษฐกิจโดยส่วนตัวและของประเทศชาติได้อย่างรวดเร็วมากกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือรับราชการ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทรงแสดงถึงการพาณิชยกรรมว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ชาติเจริญ ก้าวหน้าทัดเทียมชาติอื่น ๆ

" พาณิชยกรรมนั้น ทุกชาติทุกภาษาย่อมนิยมกันว่าเป็นสิ่งสำคัญแห่งชาติ เปรียบประหนึ่งกำไลกายของบุคคลฉะนั้น ในโลกนี้บุคคลใดมีกำไลกายบริบูรณ์อยู่ก็อาจจะมีความสำเร็จทันเพื่อนบ้าน ได้ ถ้าผู้ใดมีกำไลกายมากก็ยังมีหนทางจำเริญ

36 บัณฑิต อ่อนคำ , " ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทย " หน้า 90 , อ้างถึงใน กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ " พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย , " หน้า 78 .

37 เรื่องเดียวกัน , หน้า 79 .

ได้มากแลรวดเร็วขึ้นเป็นลำดับ ดังนี้ฉันทิพาณิชยการก็เป็น
กำลังของชาติบ้านเมือง ฉะนั้นเมืองใดมีพาณิชยการก็
เหมือนมีกำลังพาณิชยการยิ่งมาก กำลังและอำนาจแห่ง
ชาติก็ยิ่งมากขึ้นเป็นลำดับ " 38

นอกจากชาวจีนจะสร้างปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจแล้ว ยังก่อปัญหาทางด้านการเมืองอีกด้วย โดยเฉพาะกรณีความฮึกเหิมของชาวจีนในดินแดนไทย ในเหตุการณ์นัดหยุดงาน ครั้งใหญ่ของชาวจีนในกรุงเทพฯ ฯ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2453 ซึ่งเป็นระยะก่อนหน้าที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ จะเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติเพียง 5 เดือน ความรู้สึกชาตินิยมชาวจีนอย่างรุนแรง ได้ส่งผลต่อสถานการณ์ทางการเมืองอย่างเห็นได้ชัด 39

การต่อต้านอิทธิพลตะวันตก *

นอกเหนือจากสถานการณ์ปัญหาชาวจีนในประเทศไทยที่กล่าวมาแล้ว ในช่วงเวลานั้นประเทศไทยมีการติดต่อกับประเทศทางยุโรปมากขึ้น เกิดวิกฤตการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ประเทศมหาอำนาจต่างก็พยายามที่จะแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง

---

38 พระราชดำรัสตอบ ในการเปิดการแสดงกสิกรรมและพาณิชยการ ณ ปทุมวัน วันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2445 , อ้างถึงใน พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวม 100 ครั้ง , หน้า 11 .

39 ยุภาพร เจือจินดา , " เสือป่า : โครงสร้างขององค์กรและบทบาททางการเมือง , " หน้า 39 .

* อ่านรายละเอียดในบทที่ 3 .

เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างไม่ขาดสาย ด้วยเห็นว่าประเทศไทยในขณะนั้น ยังด้อยพัฒนา จึงมุ่งหวังผลประโยชน์ตลอดเวลา ซึ่งนับว่าเป็นภัยที่ร้ายแรงยากที่จะหลีกเลี่ยง

ดังนั้น หลังจากที่ทรงกระทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่สมบูรณ์แล้ว ก็ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านอิทธิพลตะวันตก พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่ง และเด่นที่สุดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็คือ การปลุกใจพลเมืองให้รักชาติ ทรงเอาพระทัยใส่เป็นพิเศษ ทรงโปรด ฯ ให้ดำเนินการในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการใช้สื่อวรรณกรรมที่ใช้พระนามแฝงว่า " อศวพาหุ " เป็นตัวแทนพระองค์ในการเผยแพร่แนวความคิดอุดมการณ์ทางการเมืองของพระองค์ไปสู่ประชาชน อาจกล่าวได้ว่าไม่เคยมีพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์ใด ทรงกระทำดังนี้มาก่อนเลย ทรงเร่งเร้าให้คนไทยตื่นตัว มีความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม อันเป็นรัฐประศาสนโยบายของพระองค์ ซึ่งมีมูลเหตุที่ทำให้พระองค์สนพระทัยในเรื่องนี้เป็นพิเศษ คือ

1. สถานการณ์ของโลกในขณะนั้นกำลังทวีความคับขันยิ่งขึ้นทุกขณะ สถานการณ์การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของโลกได้มีการเปลี่ยนแปลง ลัทธิการเมืองได้ถูกแบ่งแยก ลัทธิประชาธิปไตยเป็นที่นิยมของชาวโลกส่วนใหญ่ และแพร่ขยายออกไปสู่นานาประเทศอย่างรวดเร็ว ทำให้ลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถูกวิพากษ์วิจารณ์ อย่างรุนแรง อีกทั้งลัทธิสังคมนิยมเริ่มเป็นที่สนใจของผู้นำทางการเมืองทั่วโลก แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงเข้าพระทัยในแนวความคิดและระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างดี แต่ทรงมีความโน้มเอียงไปในทางต่อต้านการนำการปกครองระบบนี้มาใช้ในสังคมไทย และยังคงต่อต้านระบบสาธารณรัฐมากเป็นพิเศษอีกด้วย 40 นอกจากนี้ประเทศทางยุโรปกำลังตกอยู่ในภาวะตึงเครียด หลังจากครองราชย์ได้ 3 ปี สงครามโลกครั้งที่ 1 ก็ได้เกิดขึ้น พระองค์จึงได้ปลุกใจคนไทยให้ตื่นตัวขึ้น เป็นการเตรียมพร้อมเอาไว้สำหรับต้อนรับสถานการณ์ อันจะมาถึงข้างหน้าได้เป็นอย่างดี

---

40 แกรมสุข นุ่มนนท์ , " แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว , " อนุปริทัศน์ 4 (มีนาคม 2522) : 21

2. เพื่อป้องกันลัทธิล่าอาณานิคมของชาวตะวันตก ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยต้องได้รับภัยพิบัติอันเกิดจากลัทธิล่าอาณานิคมของมหาอำนาจบางประเทศ เห็นได้จากการเสียดินแดนของไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 อีกทั้งอิทธิพลของตะวันตกกำลังเริ่มเข้ามาสู่ประเทศไทยอย่างหนัก ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าได้มีการคบค้าสมาคมกับชาวยุโรป ซึ่งเป็นผู้ทรงความเป็นมหาอำนาจและมีบทบาทต่อวงการเมืองของโลก มากกว่าเดิมและนับวันจะทวียิ่งขึ้น และการที่ส่งนักเรียนไทยออกไปศึกษาต่างประเทศ เมื่อกลับมาก็ทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะวันตกแพร่หลายเข้ามาพร้อมกับวิชาการแผนใหม่ คนไทยจึงไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับเหตุการณ์ได้

ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมของชาวตะวันตกมีอยู่เป็นอันมากที่ขัดกับประเพณีไทยที่นิยมมาแต่โบราณ เช่น กิริยามารยาท , การวางตัว , การแต่งกาย เฉพาะอย่างยิ่งการแต่งกายนี้ แม้จะมีอิทธิพลของชาวตะวันตกเข้ามา แต่วัฒนธรรมในการแต่งกายก็ยังคงลักษณะที่ดีของความเป็นไทยไว้ พระองค์ทรงแนะนำไว้โดยพระราชนิพนธ์ข้อเขียนลงในหนังสือพิมพ์คุตติสมิต ทรงใช้พระนามแฝงว่า " อัสวพาหุ " ทรงแนะนำว่า " ให้สตรีไทยทุก ๆ ภาคไว้ผมยาว และนุ่งซิ่น " ⁴¹ ทำให้สตรีไทยทั้งในกรุงและต่างจังหวัดต่างสนองตามพระราชประสงค์ แม้โบราณ สตรีไทยนุ่งซิ่นไว้ผมยาวเกล้าผมยว แต่ทรงดัดแปลงให้ทันสมัยขึ้นโดยคงลักษณะของความเป็นไทยไว้ สตรีไทยคนแรกที่ทำตามพระราชนิยม คือไว้ผมยาวและนุ่งซิ่นดัดแปลงเสียให้ทันสมัยขึ้น คือ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ (พระราชธิดาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาพระบรมราชเทวี) ประจักษ์พยานของการแต่งกายในรัชสมัยของพระองค์จะดูได้จากรูปถ่าย ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีลักษณะความเป็นไทยอยู่มากกว่าสมัยปัจจุบันซึ่งอิทธิพล

---

⁴¹ จุลจักรพงษ์ , พระองค์เจ้า , " เจ้าชีวิต " หน้า 594 , อ้างถึงใน วิกรม ชุมสาย ณ อยุธยา , " การต่อต้านอิทธิพลตะวันตกของรัชกาลที่ 6 , " , ประชากรศึกษา 29 (พฤศจิกายน , 2520) : 4.

ตะวันตกเข้ามาครอบครองจนไม่เหลือให้เห็นความเป็นไทยได้อีกเลย หากปล่อยให้
 ประชาชนไทยหลงระเริงนิยมไปกับวัฒนธรรมของชาวตะวันตกแล้ว ในไม่ช้าสัญลักษณ์การ
 แต่งกายของชาติเรา อาจจะไม่เหลืออยู่ในโลกนี้อีกต่อไป 42

3. ทรงตระหนักถึงภัยของชาติในอนาคต มูลเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการ
 ทรงคำนึงถึงภัยอันตรายต่าง ๆ อันจะบังเกิดขึ้นแก่ชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต ภัยที่
 กล่าวนี้มีทั้งภัยที่เกิดจากการสงคราม การรบกวน และภัยที่เกิดจากการรุกโดยเงียบสงบ
 โดยเฉพาะภัยในประการหลัง เป็นภัยที่ทำลายความมั่นคงของชาติลงไปทีละน้อย ๆ ซึ่งเป็น
 ภัยที่อันตรายอย่างใหญ่หลวงพระองค์จึงเร่งปลุกใจคนไทยให้ตื่นตัว ตระหนักถึงภัยของชาติ
 ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในงานวรรณกรรมต่อต้านชาวจีน ซึ่งทรงใช้พระนามแฝง
 " อัสวาทุ " เช่น พกยิวแห่งบูรพทิศ และเมืองไทยจึงตื่นเกิด ฯ

จากสถานการณ์ทั้งภายในและนอกประเทศที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ
 ทรงเผชิญอยู่นั้น ประกอบกับภูมิหลังส่วนพระองค์ ทำให้ทรงเล็งเห็นว่า ควรจะปฏิบัติ
 เช่นไร ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงใช้วรรณกรรมโดยมีพระนามแฝง " อัสวาทุ " เป็น
 ตัวแทนพระองค์ เพื่อสื่อแนวความคิด และอุดมการณ์ทางการเมือง ไปสู่ประชาชนซึ่งถือ
 ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของชาติให้มีคุณภาพ เพราะถ้าพลเมืองของประเทศมีคุณภาพดีแล้ว
 ก็สามารถที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้ โดยทรงสอดแทรก การปลูกฝังความรัก
 ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ การเตือนภัย การอบรมสั่งสอนเรื่องการประพฤติปฏิบัติหน้าที่
 ของพลเมืองดี การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ ฯลฯ
 เพื่อให้ประชาชนประพฤติ ปฏิบัติตามแนวทางที่พระองค์มีพระราชประสงค์

สภาพการณ์ในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งที่เกิดขึ้นในประเทศ และใน
 ต่างประเทศ นับว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายของผู้ปกครองในการปกครองประเทศ

เพื่อแก้ปัญหาตลอดจนถึงการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมต่างประเทศ แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกรณียกิจทั้งในด้านการประพันธ์ และการบริหารประเทศไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นพระองค์จึงทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวต่าง ๆ โดยเกี่ยวโยงกับสภาพการณ์ในด้านต่าง ๆ ด้วย อีกนัยหนึ่งก็คือพระองค์ทรงได้รับอิทธิพล จากสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ทรงดำรงพระชนม์ชีพ ซึ่งทำให้ พระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริ , พระราชวิจารณ์ต่อเหตุการณ์เหล่านั้น ขณะเดียวกัน พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมโดยแทรกแนวพระราชดำริ และพระราชวิจารณ์ต่าง ๆ ไว้ด้วย ซึ่งสามารถพิจารณาได้ชัดเจนจากในวรรณกรรมของพระองค์ซึ่งใช้พระนามแฝงว่า " อัสวพาหุ " มีการใช้วรรณกรรมเป็นสื่อในการแทรกแนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองไปสู่ประชาชน

โดยส่วนพระองค์เองก็ทรงสนพระราชหฤทัยในทางอักษรศาสตร์มาตั้งแต่ยังทรง พระเยาว์ ทรงเป็นนักปกครองที่มีความคิดก้าวหน้าในยุคสมัยนั้น ทรงสนพระราชหฤทัยใน การเมืองสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นเครื่องส่งเสริมซึ่งกันและกันที่จะทำให้วรรณกรรมของ " อัสวพาหุ " มีเนื้อหาเกี่ยวกับ การปลุกใจให้รักชาติ การอบรมจิตใจพลเมือง ๆ และในขณะเดียวกันก็ ให้ความเพลิดเพลินบันเทิงใจอีกด้วย พระราชนิพนธ์หลายเรื่องมีลักษณะเป็นวรรณกรรม ทางการเมืองที่สอดแทรก และเสนอแนวความคิดรวมทั้งอุดมการณ์ทางการเมืองไว้อย่างชัดเจน โดยได้ใช้ศาสตร์แห่งศิลปะการประพันธ์ แฝงอยู่ในรูปของความบันเทิงในงานวรรณกรรม ผลงานทางด้านวรรณกรรมของพระองค์ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการปลุกฝังค่านิยม ปรัชญา และอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง ในขณะเดียวกันวรรณกรรมก็เป็นเครื่องมือในการ โฆษณาชวนเชื่อ และทำนวยปรากฏการณ์ทางการเมืองในอนาคตได้อีกด้วย โดยการที่ พระองค์จะตัดสินใจพระทัยใด ๆ ในการปกครอง หรือรักษาสถานการณ์ ทางการเมืองในรูปแบบใดแนวความคิดและอุดมการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะมีปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมของ พระองค์ดังนั้นวรรณกรรมของ " อัสวพาหุ " จึงสะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริทาง การเมืองของพระองค์อย่างชัดเจน

แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2453 เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังขององค์พระประมุขที่ทรงเติบโตขึ้นท่ามกลาง

บรรยากาศแห่งความรุ่งเรืองเปี่ยมด้วยพระราชอำนาจของสมเด็จพระราชบิดา และการที่ทรงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นองค์รัชทายาท ตั้งแต่พระชนมายุเพียง 14 พรรษา มีผลให้ทรงรู้พระองค์ล่วงหน้าเป็นเวลานานถึง 17 ปี ว่าจะได้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระราชอำนาจสมบูรณ์ต่อไปในอนาคตซึ่งแนวพระราชดำรินี้ คงจะได้เติบโตมากับพระองค์ โดยจะเห็นได้จาก การเปลี่ยนแปลงพระราชฐานันดรของพระองค์ หลังจากทรงได้รับการสถาปนาให้ดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ในปี พ.ศ. 2437 พระราชอุปนิสัยบางอย่างได้เปลี่ยนแปลงไปทรงหยิ่งในพระอิสริยยศเกินกว่าวัย ในการเล่นหรือประพุดทุกอย่างใดที่ทรงเห็นว่าจะไม่ได้อะไรก็จะไม่ทำด้วยกลัวจะเสียพระอิสริยยศ และในการเล่นอันใดที่จะต้องมีหัวหน้าก็จะทรงเลือกเอาหน้าที่ซึ่งเป็นนายหรือเป็นหัวหน้าไว้เสียในพระองค์ อันแสดงให้เห็นถึงทรงมีพระราชนิยมในอำนาจและโปรดการเป็นผู้นำมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ 43

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นครองราชสมบัตินั้น ทรงมีพระราชดำรินแน่วแน่ที่จะนำประเทศไปสู่ความก้าวหน้า ในตอนต้นรัชกาลเพียงระยะเวลา 3 เดือน หลังจากการเสด็จขึ้นครองราชสมบัติได้มีการค้นพบวัตถุโบราณ คือแผ่นสัมฤทธิ์รูปกระบี่ และครุฑกับศรเหล็กโบราณพร้อมด้วยคันสายและลูกศร ซึ่งเป็นของประจำรัชชัชยกษัตริย์แต่โบราณ การค้นพบ สิ่งของเหล่านี้ได้ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความปิติยินดียิ่งนัก ทรงเห็นว่าสิ่งทั้งสองนี้เป็นเครื่องประดับพระบารมี และเป็นนิมิตรหมายแห่งความเจริญรุ่งเรืองในรัชกาลของพระองค์ 44

---

43 ยูภาพร เจือจินดา , " เสือป่า : โครงสร้างขององค์กรและบทบาททางการเมือง " , หน้า 43 .

44 มัทนา เกษกมล , " การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองและการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2468) " หน้า 63 .

จะเห็นได้ว่าแนวพระราชดำริทางการเมืองของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะอนุรักษนิยม " . . . ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยึดมั่นในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจอย่างสิ้นพัน . . . " 45

ปัจจัยภายใน อันได้แก่ พระอุปนิสัยและกิจกรรมส่วนพระองค์ แนวความคิดส่วนพระองค์ ตลอดจนพระปรีชาสามารถพิเศษทางด้านวรรณกรรม และปัจจัยภายนอก ซึ่งประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทั้งภายในและภายนอกประเทศ ความขัดแย้งภายในราชสำนัก การเกิดกบฏ ร.ศ. 130 ปัญหาของชาวจีนในประเทศไทย การต่อต้านอิทธิพลตะวันตก รวมทั้งแนวพระราชดำริทางการเมืองที่ทรงยึดมั่นในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ " อัสวาทู " ทรงเลือกใช้วรรณกรรมเป็น " สื่อ " เพื่อเผยแพร่แนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองของ " อัสวาทู " ดังจะเห็นได้ชัดเจนในบทต่อไป

---

45 ยูภาพร เจือจินดา , " เสือป่า : โครงสร้างขององค์กรและบทบาททางการเมือง ,
หน้า 46 .